

Rivista Italiana di Diritto del Lavoro Anno 2008/4

A Rivista Italiana di Diritto del Lavoro 2008/4. száma egy téma köré csoportosítja tanulmányait. A szám tanulmányainak tárgya, a munkaerőpiac polarizációja. Elsőként David H. Autor, Lawrence F. Katz és Melissa S. Kearney elemzi az Amerikai Egyesült Munkaerő-piaci folyamataiban a legutóbbi tizenöt évben bekövetkező változásokat.²⁴ A szerzők kutatásainak középpontjában a jövedelmek felső és alsó rétegébe tartozók helyzetének elemzése áll. Kimutatható, hogy az elosztási rendszer egyenlőtlenségei miatt, e két kategóriába tartozók jövedelmi helyzetében egy jól meghatározható divergálási folyamat indult be, mintegy a nyolcvanas évektől. A két réteg viszonylatában az aránytalanságok felerősödése sem teljesen azonos. Míg a felső réteg tekintetében egy viszonylag jelentős és inkább egyenletes, időről időre emelkedő tendencia mutatható ki, addig az alsó réteg korábbi (1979 – 1987) viszonylag gyors divergenciája a későbbiekben, mintegy a nyolcvanas évek végétől lassult. Ennek egyik oka a foglalkoztatási ráta emelkedése, amely viszonylagosan egyenlő bérnövekedést indukált, másrészt a munkavállalók kvalifikációjának emelkedése is a bérek viszonylagos kiegyenlítéséhez vezetett. A szerzők az egyes jövedelmi kategóriák, valamint a középarányos foglalkoztatási költségek összefüggéseinek tükrében modellezik az amerikai munkaerőpiac polarizációját.

Marcello Pedrazzoli a bolognai egyetem professzora, az ún. középosztály munkaerőpiaci polarizációját és hanyatlását analizálja.²⁵ Tanulmánya az Autor – Katz – Kearney szerzők által végzett kutatásokhoz, illetve a kutatások módszertanához fűzött kommentár. Cikkének első részében a polarizáció tudományos hipotézisét vizsgálja. Kutatásának középpontjában a remuneráció és a foglalkoztatottság közötti összefüggések feltárása áll. Külön figyelmet érdemel fejtegetéseinek az a része, amelyben a munkaerőpiac polarizációját és a szociális intézményrendszer rekompenzációs szerepének erősödését elemzi az egyes válság-korszakokként. Rendkívül tanulságosan ábrázolja a neoliberális gazdasági és foglalkoztatási politika, valamint az állami beavatkozás változását, utóbbit választékosan értékelve a neoliberális munkaerőpiaci politika buktatóira. Végezetül e váltás-sorozatnak a jogra, mindenekelőtt a jogalkotásra gyakorolt hatását vizsgálja. Kimutatja, hogy a munkajogban is kialakult a klasszikus fogalomrendszer mellett egy „második generációs” fogalmi képlet. Ennek egyik jó példája, hogy a függő munkán belül, – illetve akár a mellett is – megjelentek az új foglalkoztatási módszerek, amelyeket nem véletlenül neveznek peculiáris (sajátos) jogviszonyoknak, amelyek nem egyszer az ún. teljes foglalkoztatás-nélküliség egyik szimptomájaként is felfoghatóak. Megfigyelhető a jog törekvése, hogy e foglalkoztatotti rétegek számára is megfelelő biztonsági rendszert építsen ki, azonban ez legalábbis eddig nem járt a kívánt eredménnyel. A jövedelem „szabályozása”, az elosztási viszonyok és a foglalkoztatás elemzése során Pedrazzoli is felhívja a figyelmet a „menekülés a munkajogból” (fuga dal diritto del lavoro) szimptomára, amely szinte

²⁴ David H. Autor – Lawrence F. Katz – Melissa S. Kearney: *La polarizzazione del mercato del lavoro statunitense*, Diritto del lavoro, 2008/4, 425 – 444. A tanulmány eredetije: *The Polarisation of the U.S. Labour Market*, The American Economic Review, 2006 n. 2.

²⁵ Pedrazzoli, Marcello: *Polarizzazione del lavoro e declino della middle class*, Diritto del lavoro, 2008/4, 445 – 457.

minden országban megfigyelhető volt, illetve megfigyelhető ma is. Ichino kutatásaira hivatkozva, ő is tárgyalja a szabályozás megváltoztathatatlansága, az abszolút normák és a relatív, állandóan változó, rugalmas munkaerő-piaci állapot közötti feszültség okait és lehetséges okozatait.²⁶ Utal a szociális dömping veszélyeire és általában az ún. marginális védelem következményeire.

Lorenzo Zoppoli a munkaerőpiac polarizációját a jövedelmek növekvő egyenlőtlensége tükrében vizsgálta.²⁷ Tanulmánya néhány reflexiót tartalmaz az Autor – Katz – Kernay szerzők által felvetett problémákra. Mindenekelőtt felhívja a figyelmet az egyes jogösszehasonlító módszerekből adódó problémákra, valamint az egyes vizsgálati metódusokból származó eltérésekre. Hivatkozik azokra a kutatásokra, amelyek az AIDLASS (Associazione Italiana del Diritto del Lavoro e della Sicurezza Sociale) keretében folytak²⁸ (1985-ben publikálták) Garinci, Perone, Vardaro és Veneziani irányításával. Ezek a munkák mutatták ki először az összefüggést a jövedelem szóródása és a mindennapi munkában hasznosítható telekommunikációs forradalom között. Lényeges eleme volt e kutatásoknak a munkahelyek, illetve a munkáltatók/vállalkozások (organizzazione economico-produttiva) környezete megváltozásának kimutatása, és a munkajogi, foglalkoztatáspolitikai összefüggések feltárása. Az új technológia, az új munkakörnyezet, mintegy „digitálisan” megosztotta a munkavállalókat és így a munkaerő-piacot is. Ezek a kutatások végezetül rámutattak általában a munka rugalmasságának következtében bekövetkezett kollektív munkajogi változásokra, és az egyén önrendelkezése terjedelmében bekövetkező változásokra.

Luisa Corazza a munkaerőpiac polarizációját egyenesen az ún. „standard” munka eltűnésének tükrében vizsgálja.²⁹ A szerző elsősorban a technológiai, és ezen belül is az informatikai forradalom által indukált változásokat mutatja ki, megjegyezve, hogy a know-how fogalma is egyre szélesedik, és a munkajogon belül is önálló definíciót kapott az ún. knowledge works (lavori della conoscenza). A munkaerőpiac hamarosan kettészakadt a magasan kvalifikált, jól kereső és a viszonylag alacsonyabban kvalifikált és alacsony bérért dolgozó munkavállalókra. Ez a törés a munkajogi szabályozást is alapvető dilemma elé állította. Míg az előző munkavállalói (önfoglalkoztatói?) kategória inkább a rugalmasabb szabályozást kívánja, az utóbbi munkavállalói réteg a merevebb, szigorúbb, a szociális, egzisztenciális biztonságot nagyobb mértékben garantáló munkajogi szabályozást igényli.

Luigi Cavallaro és Daniela Palma tanulmánya azzal a problémával foglalkozik, hogy legyőzhető-e és hogyan a munkaerőpiac kettéosztottsága.³⁰ A munkaerőpiac szereplői

²⁶ Ichino, Pietro: *Inderogabilit ed effettivit della norma nel mercato del lavoro bipolare*, *Diritto del Lavoro* 2008/3, 407 – 420.

²⁷ Zoppoli, Lorenzo: *Qualche riflessione in tema di polarizzazione del mercato del lavoro e di aumento delle disuguaglianze retributive*, *Diritto del lavoro*, 2008/4, 458 – 466.

²⁸ Lásd: *Prospettive del diritto del lavoro per gli anni '80*

²⁹ Corazza, Luisa: *La polarizzazione del mercato del lavoro e la scomparsa del lavoratore "standard"*, *Diritto del lavoro*, 2008/4, 467 – 475.

³⁰ Cavallaro, Luigi – Palma, Daniela: *Come (non) uscire dal dualismo del mercato del lavoro: note critiche sulla proposta di contratto unico a tutele crescenti*, *Diritto del lavoro*, 2008/4, 507 – 528.

között álláspontjuk szerint léteznek az ún. insider és az outsider csoportok. Az előbbibe tartoznak főképpen a férfiak, a felnőttek, a határozatlan időre létesített munkajogviszonyban lévők, a hivatalnokok. Az utóbbiba túlnyomó többségükben a nők és a fiatalok, a migráns munkavállalók, a feketemunkások, valamint az ún. free-lance tevékenységet folytatók. Azon túl, hogy a munkaerőpiac peremén vagy azon kívül elhelyezkedők száma meglehetősen nagy, és számuk egyre emelkedik, nyilvánvalóan ők jelentik az új problémák megoldásának szükségességét a jogalkotás számára is. A szerzők szintén elemzik a munkajogi szabályozás alkalmazhatóságának kettészakadását, különös tekintettel a munkajogviszony jogellenes megszüntetése esetére szolgáló védelemre, amelyet a Statuto dei lavoratori 18. §-a szabályoz.³¹ Adatokkal támasztják alá az olasz munkaerőpiac és a gazdaság változása közötti összefüggést, valamint a kimutatást tesznek közzé a technológiai váltás és a munkaerőpiac mozgásának kapcsolatáról európai összehasonlításban. Véggkövetkeztetésük szerint az olasz munkaerőpiac viszonylagos rigiditását nem a munkajogi szabályozás – különös tekintettel az említett felmondásvédelemre – okozza, ugyanakkor széleskörű konzultációra van szükség egy új, a megváltozott követelményeknek megfelelő jogi szabályozás mielőbbi hatályba lépéséhez.

Végezetül az olvasó figyelmébe ajánlom Renato Scognamiglio tanulmányát a jogi módszertanról,³² valamint Oronzo Mazzotta írását Santoro Passarelli munkásságáról és munkásságának interpretációjáról.³³

Kiss György

³¹ Lásd Statuto dei lavoratori, Art. 18. Reintegrazione nel posto di lavoro.

³² Scognamiglio, Renato: *Una riflessione sul metodo giuridico*, Diritto del lavoro, 2008/4, 477 – 494.

³³ Mazzotta, Oronzo: *Francesco Santoro Passarelli e i suoi interpreti*, Diritto del lavoro, 2008/4, 495 – 505. A “Francesco Santoro Passarelli a l'autonomia collettive. Prima e dopo” szemináriumon elhangzott előadás szerkesztett változata. Roma, La Sapienza, 26 maggio 2008.